

МОДИФІКАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті здійснено аналіз причин та напрямків модифікації сучасних бізнес-моделей управління підприємством в умовах глобальної нестабільності та економічної невизначеності. Бізнес-модель як комплексна інтегрована категорія, трактується як основа для системного формування довгострокової цінності підприємства. Встановлено, що наукові підходи спрямовані на формування інноваційних стратегій розвитку бізнес-моделей підприємств. Зроблений висновок, що інноваційне вдосконалення бізнес-моделей є ключовим фактором забезпечення довгострокового успіху компаній в умовах глобальної нестабільності.

Ключові слова: бізнес-модель, управління підприємством, трансформація, нестабільність, інноваційна стратегія

Abstract

The article analyzes the reasons and directions for modifying modern business models of enterprise management in conditions of global instability and economic uncertainty. The business model, as a complex integrated category, is interpreted as the basis for the systematic formation of the long-term value of the enterprise. It is established that scientific approaches are aimed at forming innovative strategies for the development of business models of enterprises. It is concluded that innovative improvement of business models is a key factor in ensuring the long-term success of companies in conditions of global instability.

Keywords: business model, enterprise management, transformation, instability, innovation strategy

Вступ

У сучасних умовах функціонування підприємства стикаються з низкою складних викликів, зумовлених глобальними кризовими явищами, економічною нестабільністю та динамічними змінами ринкового середовища. Поглиблення процесів глобалізації призвело до того, що будь-які трансформації в економічних системах окремих країн або регіонів здатні суттєво впливати на діяльність підприємств в інших частинах світу. Яскравим прикладом цього стали глобальні економічні потрясіння останніх років, які демонструють вразливість глобальних ланцюгів постачання та високу швидкість трансформації ринкових умов.

За таких обставин традиційні бізнес-моделі, що раніше забезпечували відносну стабільність розвитку підприємств, уже не гарантують їх ефективного функціонування в умовах високої невизначеності та швидких змін. Підприємства, які не здатні своєчасно адаптуватися до нових економічних реалій, ризикують втратити конкурентні позиції, зменшити частку ринку або навіть припинити свою діяльність. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування та впровадження інноваційних стратегій розвитку, здатних забезпечити ефективну адаптацію підприємств до трансформацій зовнішнього середовища та підтримання їх довгострокової стійкості.

Водночас однією з ключових проблем є відсутність у значної частини підприємств чіткого розуміння того, які саме інноваційні рішення можуть бути найбільш результативними в конкретних умовах господарювання та яким чином їх доцільно реалізовувати на практиці. Вирішення цієї проблеми потребує не лише наявності відповідних технологічних знань, а й стратегічного бачення розвитку, гнучкості управлінських підходів та здатності оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища. Крім того, необхідно враховувати комплекс факторів, що впливають на формування та трансформацію бізнес-моделі підприємства, зокрема економічні, соціальні, політичні та технологічні.

Отже, трансформація бізнес-моделі є важливим складником стратегічного управління підприємством в умовах нестабільності, оскільки дозволяє своєчасно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, забезпечуючи стійкий розвиток підприємств.

Метою статті є аналіз та узагальнення стратегій інноваційного вдосконалення бізнес-моделей підприємств, які сприяють їх ефективній адаптації до умов глобальної нестабільності та економічної невизначеності.

Результати дослідження

Розроблення ефективних інноваційних стратегій потребує комплексного підходу та міждисциплінарного наукового аналізу, який поєднує інструменти економічного аналізу, стратегічного менеджменту, маркетингу та управління інноваціями. У цьому контексті дана стаття спрямована на узагальнення існуючих наукових підходів до формування інноваційних стратегій розвитку підприємств та вироблення практичних рекомендацій щодо їх застосування в умовах глобальної нестабільності та економічної невизначеності.

Бізнес-модель виступає концептуальною основою функціонування організації та визначає її здатність формувати й привласнювати економічну цінність. Вона не обмежується лише технічним інструментарієм або методом ведення господарської діяльності, а є комплексною категорією, що слугує фундаментом для забезпечення довгострокового розвитку та ефективності діяльності підприємства.

Концептуальне підґрунтя бізнес-моделі можна трактувати як своєрідний «код» бізнес-логіки підприємства. Воно охоплює сукупність взаємопов'язаних елементів і відносин між ними, які забезпечують структурування стратегічних управлінських рішень та формування джерел прибутку. Такий підхід дозволяє відобразити бачення підприємства через ключові параметри його функціонування. У цьому контексті бізнес-модель постає не лише як механізм отримання доходів на ринку, а і як інструмент підтримання стабільності та результативності діяльності компанії. Вона включає систему бізнес-процесів і взаємозв'язків між ними, що використовуються для планування, контролю та коригування діяльності суб'єкта господарювання.

Розглядаючи бізнес-модель як комплексну інтегровану категорію, доцільно визначити її роль як основи для системного формування довгострокової цінності організації. Її характерною рисою є здатність забезпечувати створення цінності для споживачів та одночасно фіксувати її через відповідні механізми монетизації. За таких умов бізнес-модель стає одним із ключових чинників забезпечення результативного та сталого функціонування підприємства у сучасному конкурентному бізнес-середовищі.

В умовах економічної нестабільності трансформація бізнес-моделі підприємства набуває особливої значущості для підтримання його конкурентоспроможності та досягнення стратегічних цілей розвитку. Передусім вона забезпечує можливість адаптації суб'єктів господарювання до змін у зовнішньому середовищі, зокрема до коливань ринкової кон'юнктури та динаміки споживчих потреб.

Модифікація бізнес-моделі також сприяє формуванню нових можливостей розвитку та стимулює інноваційні процеси. Завдяки цьому підприємства отримують змогу переосмислювати власні стратегії, інтегрувати сучасні технології та формувати стійкі конкурентні переваги.

Крім того, нестабільне економічне середовище супроводжується підвищенням рівня ризиків, а трансформація бізнес-моделі сприяє зниженню вразливості підприємства до негативних зовнішніх впливів. Організації, що орієнтовані на постійні зміни та інноваційний розвиток, здатні швидше адаптуватися до турбулентних умов та забезпечувати власну життєздатність.

логічні, соціальні та геополітичні трансформації суттєво вплинули на структуру та динаміку розвитку глобальної економіки, відкриваючи нові можливості для функціонування та розвитку підприємств. Значна частина цих можливостей пов'язана з упровадженням інноваційних бізнес-моделей, які дозволяють компаніям формувати нові конкурентні переваги. Інноваційна діяльність сприяє створенню унікальних продуктів і послуг, що забезпечують підприємствам диференціацію на ринку та підвищують їх конкурентоспроможність. За результатами дослідження компанії Deloitte, понад 80 % підприємств, які активно впроваджують цифрові технології, розглядають інновації як одну з ключових конкурентних переваг своєї діяльності [1].

Попри зростання рівня глобальної економічної невизначеності, інноваційна діяльність залишається одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасних компаній. Зокрема, відповідно до

звіту, опублікованого Boston Consulting Group (BCG), у 2023 році близько 79 % компаній у світі визначили інновації як один із трьох основних стратегічних пріоритетів своєї діяльності [2].

Важливим етапом трансформації підприємства є діагностика чинної бізнес-моделі, що дає змогу визначити її обмеження та потенційні можливості в умовах динамічного зовнішнього середовища. Суттєві позитивні зміни у діяльності підприємства можливі лише за умови модернізації або трансформації існуючої бізнес-моделі. Упровадження інноваційних підходів до формування бізнес-моделей сприяє адаптації підприємств до змін у бізнес-середовищі, зниженню рівня ризиків та використанню нових ринкових можливостей. Особливої актуальності це набуває в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, появи проривних інновацій та зміни поведінкових очікувань споживачів.

Водночас питання щодо завершення періоду глобально високої нестабільності залишається відкритим. Досвід останніх років свідчить про те, що прогнозування економічного майбутнього є надзвичайно складним, оскільки воно значною мірою залежить від багатьох факторів, серед яких поширення нових військових і територіальних загроз, політичні рішення, управлінські дії керівників компаній, а також зміни у поведінці споживачів.

Сучасні підприємства повинні систематично переглядати та оновлювати власні бізнес-моделі, оскільки відсутність їх своєчасної трансформації ускладнює прогнозування майбутніх тенденцій і реагування на нові виклики. Особливої актуальності це набуває в умовах динамічних змін глобального ринкового середовища та стрімкого технологічного розвитку, які постійно формують нові можливості й водночас породжують додаткові ризики для суб'єктів господарювання.

У науковій літературі відсутнє єдине загальновизнане трактування поняття «бізнес-модель». Водночас більшість дослідників сходяться на думці, що бізнес-модель охоплює основні складові діяльності підприємства, зокрема структуру витрат, джерела формування доходів, ціннісну пропозицію, канали розподілу продукції та систему взаємодії з клієнтами.

Бізнес-модель можна розглядати як систему взаємопов'язаних і структурованих дій, спрямованих на задоволення існуючих або потенційних потреб ринку та створення цінності для всіх зацікавлених сторін. У цьому контексті вона виступає комплексною концепцією організації діяльності підприємства, реалізація якої передбачає системне мислення та узгоджену взаємодію всіх учасників процесу задля досягнення спільних цілей.

Автори наукової праці «Переосмислення вашої бізнес-моделі» [3] зазначають, що бізнес-модель складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів, які у сукупності формують і забезпечують створення цінності для споживачів. При цьому розроблення або трансформація бізнес-моделі неможливі без чіткого визначення ціннісної пропозиції для клієнта. До основних елементів бізнес-моделі автори відносять: ціннісну пропозицію, формулу прибутковості, ключові ресурси та процеси

Варто підкреслити, що поняття «бізнес-модель» не є тотожним поняттю «стратегія», хоча в сучасній практиці ці категорії інколи помилково використовуються як синоніми. Незважаючи на їх взаємозв'язок, вони мають різну функціональну спрямованість. Стратегія орієнтована на визначення довгострокових цілей розвитку підприємства та способів їх досягнення, тоді як бізнес-модель відображає механізм створення, пропозиції та привласнення цінності компанією. Іншими словами, стратегія відповідає на запитання «що необхідно зробити?», тоді як бізнес-модель пояснює «яким чином це реалізувати на практиці».

Варто зазначити, що протягом останніх десятиліть середня тривалість життєвого циклу бізнес-моделей суттєво скоротилася, що зумовлено зростанням динамічності економічного середовища, прискоренням технологічних змін та підвищенням рівня конкуренції на глобальних ринках.

ВИСНОВКИ

Таким чином, традиційні бізнес-моделі в умовах сучасної ринкової нестабільності поступово втрачають свою ефективність, що зумовлено зростанням рівня невизначеності та динамічністю зовнішнього середовища. У таких умовах інноваційне вдосконалення бізнес-моделей стає необхідною передумовою забезпечення стійкого розвитку та підтримання конкурентоспроможності підприємств.

Інноваційна трансформація бізнес-моделей передбачає не лише адаптацію підприємств до змін зовнішнього середовища, але й активний пошук нових можливостей для створення та реалізації цінності. Важливу роль у цьому процесі відіграють постійне експериментування з новими підходами

до організації бізнесу, впровадження сучасних технологій, використання цифрових інструментів та гнучке реагування на зміни ринкової кон'юнктури.

Приклади провідних світових компаній, таких як Netflix, Uber, Airbnb, Apple та Amazon, свідчать про те, що впровадження інноваційних бізнес-моделей здатне кардинально трансформувати окремі галузі економіки та створити нові стандарти ведення бізнесу. Застосування платформних рішень, цифрових сервісів, інтегрованих екосистем продуктів і послуг сприяє підвищенню ефективності взаємодії зі споживачами та формуванню нових джерел доходів.

Отже, інноваційне вдосконалення бізнес-моделей є одним із ключових факторів забезпечення довгострокового успіху компаній у сучасних умовах глобальної нестабільності та економічної невизначеності. Використання цифрових технологій, аналітики великих даних, платформного підходу, а також технологій концепції Індустрії 4.0 створює передумови для формування гнучких, адаптивних і конкурентоспроможних бізнес-моделей, здатних ефективно реагувати на зміни поведінки споживачів і трансформацію ринкового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Dr. Gerald C. Kane, Doug Palmer, Anh Nguyen Phillips, David Kiron, Natasha Buckley (2019) Accelerating digital innovation inside and out. Deloitte Insights. Available at: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/focus/digital-maturity/digital-innovation-ecosystems-rganizational-agility.html> (Access date: 06/28/2024)
2. Eric Gregoire (2023) Nearly 80% of Companies Worldwide Rank Innovation as a Top-Three Priority for 2023. Boston Consulting Group Available at: <https://www.bcg.com/press/23may2023-companies-rank-innovation-as-top-three-priority-2023> (Date of application: 30.06.2024).
3. Johnson, M.W., Christensen, C.M., & Kagermann, H. (2008). Reinventing your business model. Harvard Business Review, 86(12), 50-59. URL: https://alea.ee/wp-content/uploads/2023/04/HBRs-10-Must-Reads-on-Strategy-2011-Harvard-Business-Review-Press_-Harvard-Business-School-Press-1.pdf#page=57 (Date of access: 06/28/2024).

Потушинська Василина Михайлівна – студентка гр. МВКД-22б кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Небава Микола Іванович – кандидат економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

Potushynska Vasilyna Mykhailivna – student of group MVKD-22b of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Nebava Mukola Ivanovych – candidate of economic sciences, professor of the Department of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.